
ЯНЧЕНКО П.В.,
аспірант,
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В.Г. Короленка,
м. Лубни, Україна

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

У статті схарактеризовано структурні компоненти правової культури майбутніх юристів: когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-ціннісний компоненти.

Ключові слова: *правова культура, юрист, фахівець, компонент, правова свідомість, правова поведінка.*

В статье охарактеризованы структурные компоненты правовой культуры будущих юристов: когнитивный, операционно-деятельностный, личностно-ценностный компоненты.

Ключевые слова: *правовая культура, юрист, специалист, компонент, правовое сознание, правовое поведение.*

The article describes the structural components of the legal culture of future lawyers: cognitive, operational-activity, personality-value components. The legal culture of future lawyers is a system of legal knowledge, skills, skills, values that appear in legitimate activity and characterizes the degree and nature of their legal development. The cognitive component of legal culture is a system of professional legal knowledge that is essential for the successful implementation of future professional activities in various fields of law. Operational and activity component of legal culture is a system of legal skills and skills for the implementation of lawful activity, which is a practical implementation of the system of professional legal knowledge in practice. The personal and value component of legal culture reflects the legal values of future lawyers; personal qualities necessary for the successful pursuit of professional activity; a respectful attitude to the law.

Key words: *legal culture, lawyer, specialist, component, legal consciousness, legal behavior.*

Постановка проблеми. Актуальність проблеми формування правової культури майбутніх юристів зумовлена вимогою сьогодення, оскільки від професійної культури фахівців з права безпосередньо залежить успішне розв'язання актуальних проблем державотворчого процесу в Україні. Правова культура необхідна для зміцнення у суспільстві принципів правової законності та соціальної справедливості, утворення моральної атмосфери, у якій людина зможе вільно жити та працювати. Значною мірою, правова культура є гарантом реального верховенства та якості закону, фактором, який сприяє високій громадянській активності й відповідальності громадян.

Аналіз останніх досліджень. Незважаючи на те, що існуючі теоретичні та практичні підходи до проблеми формування правової культури майбутніх юристів (Л. Авраменко, І. Луцький, П. Макушев, Р. Сербин, В. Співак, А. Ратінов, М. Щербань та ін.) внесли свій вагомий внесок у фахову підготовку студентів, недостатньо було розглянуто питання структури правової культури майбутніх юристів.

Мета статті: характеризувати структурні компоненти правової культури майбутніх юристів.

Основна частина. На сьогоднішній день науковці розгортають дискусії

щодо визначення поняття «правова культура», тож у науковій літературі можна зустріти багато різноаспектних визначень. Крім того, залежно від носія правової культури, науковці розрізняють правову культуру суспільства, особистості та професійної групи.

В. Лазарев стверджує, що правова культура виступає різновидом загальної культури і включає лише те прогресивне, соціальне, корисне й цінне, що є у правових явищах (Лазарев, 2007).

С. Дьоміна акцентує увагу, що правова культура є багатозначною характеристикою однієї з найважливіших сторін життя суспільства, невід'ємною складовою його загальної культури, яка містить правові цінності та норми в правовій сфері суспільного життя (Дьоміна, 2007).

В. Співак зазначає, що правова культура як частина загальної культури суспільства є особливим соціальним явищем, що ґрунтується на праві та правопорядку, на загальнолюдських правових цінностях і має характерні для неї ознаки, до яких прийнято відносити рівність, свободу та справедливість (Співак, 2006).

За В. Копейчиковим, правова культура є системою правових цінностей, які відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу й відображають у правовій формі стан свободи особи та інші найважливіші

соціальні цінності (Копейчиков, Колодій, 2000).

В. Головченко розуміє поняття правової культури як особливий різновид культури, спосіб духовно-практичної діяльності й відносин, які відображають, закріплюють та реалізують головні правові цінності (Головченко, 2004).

На думку Р. Сербина, правова культура номінується як категорія філософії права, яка характеризує обумовлене природним правом, всім соціальним, духовним, політичним, економічним ладом правове життя людини й людства, що полягає у досягнутому рівні розвитку правової діяльності, правосвідомості та загалом, у рівні правового розвитку суб'єктів (людини, різних груп, всього населення, людства взагалі), і забезпечує верховенство права у суспільному житті, дієвість гуманістичних принципів справедливості, свободи й гуманізму, людини як вищої соціальної цінності, захист її честі й гідності, а також гарантованість державою, міжнародними інституціями захисту прав і свобод, загальнолюдських цінностей» (Сербин, 2003).

І. Луцький, А. Луцький, М. Луцький, О. Каленюк наголошують, що *правова культура особи* – це ступінь оволодіння правом використання правових знань у соціальній діяльності особи. Рівень і характер оволодіння правом службовою особою включає в себе не лише духовне, але й практичне опанування правом. На думку дослідників, останнє важливо для успішної реалізації правових норм. Тож правова культура особи зводиться до такої її діяльності, яка відповідає прогресивним спрямуванням суспільства у правовій сфері і завдяки якій постійно відбувається збагачення самої особи (Луцький, Луцький, Луцький, Каленюк, 2008).

А. Ратінов під правовою культурою розуміє історично складену систему матеріальних та ідеальних явищ у сфері дії права та її відображення у свідомості й поведінці людей (Ратінов, 1977). Правова культура, стверджує Л. Авраменко, – це спосіб діяльності та спосіб мислення, норми та стандарти поведінки, і включає лише те, що є прогресивним, соціально корисним і цінним (Авраменко, 2004).

За В. Бурмістровим, правова культура є специфічним способом спілкування і співпраці суб'єктів політичного і правового життя суспільства, вираженого в різних формах правомірної поведінки і мислення (свідомості), заснованих на вільному виборі гарантованих законами правових засобів досягнення поставленої мети (Бурмістров, 1996).

В. Щербань зазначає, що правова культура – відносно стійке поєднання розумово-вольових і морально-психологічних інтегрованих компонентів, які гармонійно взаємодіють і виявляються у світоглядній професійній діяльності та в особистому житті людини (Щербань, 2005).

Імпонує позиція П. Макушева, який трактує правову культуру як систему правових знань, умінь, навичок, емоцій, почуттів і вольових компонентів, що виявляються у правомірній діяльності (Макушев, 2004). Слід погодитися із дослідником, що таке визначення правової культури є найбільш точним і розкриває суть правової культури майбутніх юристів, оскільки розуміння правової культури не зводиться лише до системи цінностей, а передбачає знання правових норм і принципів, усвідомлення й переконаність у їх значущості та правомірну поведінку.

Отже, у нашому дослідженні *правова культура майбутніх юристів* – це система правових знань, умінь, навичок,

цінностей, що виявляються у правовій діяльності і характеризує ступінь і характер їх правового розвитку.

О. Козлова, А. Павленко виділяють такі структурні компоненти правової культури майбутніх юристів:

1) суб'єктивний елемент – позитивна правосвідомість);

2) об'єктивний елемент – правова поведінка (Козлова, Павленко, 2015).

На думку В. Сущенко, правову культуру юриста становлять: фахові юридичні знання, уміння і навички; знання зі сфер життєдіяльності людини, пов'язаних із відповідною галуззю правового регулювання; правова свідомість; правова поведінка носія цієї професії.

Професійні навички – це інструменти здійснення юристом його професійної діяльності, органічна складова професіограми юриста, вияв та спосіб його світосприйняття та розумного перетворення навколишнього правового простору, запорука подальшого самовдосконалення та професійного зростання. Наявність відповідних навичок сприяє кращому, ефективнішому та оперативнішому використанню юристом власних фахових знань у практичній діяльності. Професійні навички юриста можуть бути класифіковані на організаційні, комунікативні, аналітичні, представницькі та медіаторські.

Важливим елементом правової культури юриста є своєчасне отримання ним повної, достовірної та об'єктивної інформації, що стосується чинної нормативно-правової бази та юридичної практики. Володіння інформацією для юриста – це панування над ситуацією. Пріоритетами для юриста мають стати найновіша фахова інформація, інформація з суміжних галузей знань і практики, новини громадського, політичного, економічного

та культурного життя. Юрист повинен розуміти значення інформації та сучасних інформаційних технологій і бути озброєним її найновішими досягненнями.

Правова свідомість і правова поведінка юриста – це взаємозумовлені професійні якості. Правова свідомість відображає внутрішній професійний світогляд юриста, його переконаність у необхідності права як такого і правового регулювання суспільних відносин, беззаперечного верховенства права та неухильного дотримання встановлених правил, загострене почуття справедливості у розв'язанні конфліктів на засадах рівності всіх і кожного перед законом (Сущенко, 2009).

Варто погодитися із А. Зайцевою, що для правової культури юриста важливою є не лише правова професійна поведінка, але й соціальна активність юриста. Адже пасивна правова поведінка аж ніяк не визначає культури професійних дій. Юрист у ролі пасивного виконавця чи спостерігача часто завдає шкоди суспільству, а іноді навіть стає на шлях правопорушення (Зайцева, 2014).

Аналіз праць науковців уможливив виділити такі структурні компоненти правової культури майбутніх юристів: *когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-ціннісний компоненти*.

Когнітивний компонент правової культури – це система фахових юридичних знань, які є основними для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності в різних галузях права. Компонент охоплює знання правових норм, чинного законодавства, розуміння права, здатність тлумачити право, правову інформованість, знання прийомів та способів пошуку актуальної правової інформації; переконаність у необхідності та корисності правових норм і законів, установлених

у суспільстві.

Операційно-діяльнісний компонент правової культури – це система правових умінь і навичок здійснення правомірної діяльності, які є практичною реалізацією системи фахових юридичних знань на практиці. Це уміння підкорити свою діяльність вимогам правових норм – правомірно поводитися, реалізовувати суб'єктивні права і юридичні обов'язки, користуватися правовим інструментарієм – законами та іншими правовими актами. Цей компонент характеризується правовими настановами; вміннями та ступенем готовності використовувати право в практичній діяльності; правовою активністю особи, яка виявляється в її юридично значущій поведінці з пріоритетом добровільної соціально активної поведінки; умінням приймати правові рішення і здійснювати юридичні дії у точній відповідності із законодавством.

Особистісно-ціннісний компонент правової культури відображає правові цінності майбутніх юристів, які свідчать про ставлення особи до права, що засноване на його переконаності в цінності права, його ефективності; особистісні якості, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності (відповідальність, наполегливість, здатність учитися, стресостійкість, уміння працювати з людьми та вселяти довіру тощо); поважне ставлення до права – переконаність у необхідності і соціальної корисності правових норм, “віра в право”, вироблення орієнтацій на правові цінності

і настанови, на використання правових засобів задоволення потреб та інтересів;

Загалом, правова культура майбутніх юристів характеризується чотирма формами діяльності: дотримання, виконання, використання, застосування. Слід погодитися з Є. Мануйловим, що правова культура функціонує як єдність чуттєвого і раціонального у професійній діяльності юриста. Тобто чуттєве і раціональне, наголошує учений, визначає зміст і рівень правової культури юриста. Правове почуття є результатом правової свідомості або її дією, зовнішньою оболонкою. Адекватну правову орієнтацію юриста відрізняє взаємозумовленість чуттєвого та раціонального. Раціональність права – це критерій, який дозволяє сформувати такі системи права, які були б самодостатніми і забезпечували функціонування суспільства на засадах правового почуття та правопорядку. Отже, у правовій культурі юриста чуттєве і раціональне взаємодіють. Це пов'язано із формуванням поваги до права, духовності і моральної відповідальності (Мануйлов, 2013).

Висновки. Таким чином, правову культуру майбутніх юристів слід тлумачити як систему правових знань, умінь, навичок, цінностей, що виявляються у правомірній діяльності і характеризує ступінь і характер їх правового розвитку. Правова культура майбутніх юристів складається із таких компонентів: когнітивного, операційно-діялісного та особистісно-ціннісного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авраменко Л. В. *Теорія держави і права* / Л. В. Авраменко. – Харків : СПД ФО Вапнярчук Н., 2004. – 287 с.
2. Бурмистров В.А. *Место и роль правовой культуры в становлении правового государства* / В.А. Бурмистрова. – Симферополь : Таврида, 1996. – 190 с.

3. Головченко В. Особливості формування правової культури молоді / В. Головченко // *Право України*. – 2004. – № 10. – С. 120–123.
4. Дьоміна О. С. Формування правової культури студентської молоді в умовах сучасного українського суспільства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / НАН України ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2007. – 217 с.
5. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / за ред. В. В. Копейчикова, А. М. Колодія. – К. : Юрінком-Інтер, 2000. – 320 с.
6. Зайцева А.В. Особливості формування правової культури майбутніх юристів у сучасних умовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. Випуск 6-1. Том 1. 2014
7. Козлова О. Г. Правова культура майбутніх юристів як педагогічна проблема / О. Г. Козлова, А. І. Павленко // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. – 2015. – № 8. – С. 125–134.
8. Луцький, І. М., Луцький, А. І., Луцький, М. І., Каленюк, О. М. Проблеми формування правової культури майбутніх юристів в умовах становлення правової держави в Україні // *Економіка та держава*. – 2008. – № 6. – С. 52–53.
9. Макушев П. В. Професійна правосвідомість і правова культура дільничого інспектора міліції (шляхи формування і удосконалювання) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Історія політичних і правових учень» / П. В. Макушев ; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2004. – 21 с.
10. Мануйлов Є. М. Правова культура юриста як основа його професіоналізму / Є. М. Мануйлов // *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. – 2013. – № 3. – С. 211–213. –
11. *Общая теория права и государства : учебник* / под ред. В. В. Лазарева. – М. : Юрист, 2007. – 575 с.
12. Ратинев А. Р. Структура правосознания и некоторые методы его исследования / А. Р. Ратинев // *Методология и методы социальной психологии*. – М., 1977. – С. 203.
13. Сербин Р. Правова культура – важливий фактор розбудови правової держави : автореф. дис. ... канд. юр. наук / Р. Сербин. – К., 2003. – 17 с.
14. Співак В. Правова культура виборів в Україні: теорія і практика : монографія / В. Співак ; за заг. ред. Ю. С. Шемишченка. – К. : ТОВ Вид-во «Юридична думка», 2006. – 156 с.
15. Суценко В. М. Модель професійної культури правника: критерії та підходи. *Наукові записки*. Том 90. *Юридичні науки*. 2009.
16. Щербань М. Формування правової культури студентів вищих аграрних закладів І-ІІ рівнів акредитації : автореф. дис. ... канд. пед. наук / М. Щербань ; Інститут вищої освіти Академії пед. наук України. – К., 2005. – 20 с.

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Avramenko L. V. *Teoriya derzhavy i prava* / L. V. Avramenko. – Kharkiv : SPD FO Vapnyarchuk N., 2004. – 287 s.
2. Burmystrov V.A. *Mesto y rol' pravovoy kul'tury v stanovlenyy pravovoho hosudarstva* / V.A. Burmystrova. – Symferopol' : Tavryda, 1996. – 190 s.
3. Holovchenko V. *Osoblyvosti formivannya pravovoyi kul'tury molodi* / V. Holovchenko // *Pravo Ukrainy*. – 2004. – № 10. – S. 120–123.
4. D'omina O. S. *Formivannya pravovoyi kul'tury student s'koyi molodi v umovakh suchasnoho ukrayins'koho suspil'stva* : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / NAN Ukrainy ; Instytut derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho. – K., 2007. – 217 s.
5. *Zahal'na teoriya derzhavy i prava* : navch. posib. / za red. V. V. Kopyeychykova, A. M. Kolodiya. – K. : Yurinkom-Inter, 2000. – 320 s.
6. Zaytseva A.V. *Osoblyvosti formivannya pravovoyi kul'tury maybutnikh yurystiv u*

- suchasnykh umovakh. Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnogo universytetu. Seriya Yurydychni nauky. Vypusk 6-1. Tom 1. 2014*
7. Kozlova O. H. *Pravova kul'tura maybutnikh yurystiv yak pedahohichna problema* / O. H. Kozlova, A. I. Pavlenko // *Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi*. - 2015. - № 8. - S. 125-134.
 8. Luts'kyi, I. M., Luts'kyi, A. I., Luts'kyi, M. I., Kalenyuk, O. M. *Problemy formuvannya pravovoyi kul'tury maybutnikh yurystiv v umovakh stanovlennya pravovoyi derzhavy v Ukraini* /// *Ekonomika ta derzhava*. - 2008. - № 6. - S. 52-53.
 9. Makushev P. V. *Profesiyna pravosvidomist' i pravova kul'tura dil'nychoho inspektora militsiyi (shlyakh formuvannya i udoskonaluyvannya)* : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.01 «Istoriya politychnykh i pravovykh uchen'» / P. V. Makushev ; Natsional'na akademiya vnutrishnikh sprav Ukrainy. - K., 2004. - 21 s.
 10. Manuylov YE. M. *Pravova kul'tura yurysta yak osnova yoho profesionalizmu* / YE. M. Manuylov // *Visnyk Natsional'noyi yurydychnoyi akademiyi Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Ser. : Filosofiya, filosofiya prava, politolohiya, sotsiolohiya*. - 2013. - № 3. - S. 211-213. -
 11. *Obshchaya teoriya prava y hosudarstva : uchebnyk / pod red. V. V. Lazareva*. - M. : Yuryst', 2007. - 575 s.
 12. Ratynov A. R. *Struktura pravosoznannya y nekotorye metody eho yssledovannya* / A. R. Ratynov // *Metodolohiya y metody sotsyal'noy psikhologiyi*. - M., 1977. - S. 203.
 13. Serbyn R. *Pravova kul'tura – vazhlyvyi faktor rozbudovy pravovoyi derzhavy* : avtoref. dys. ... kand. yur. nauk / R. Serbyn. - K., 2003. - 17 s.
 14. Spivak V. *Pravova kul'tura vyboriv v Ukraini: teoriya i praktyka : monohrafiya* / V. Spivak ; za zah. red. YU. S. Shemshuchenka. - K. : TOV Vyd-vo «Yurydychna dumka», 2006. - 156 s.
 15. Sushchenko V. M. *Model' profesiynoyi kul'tury pravnyka: kryteriyi ta pidkhody. Naukovi zapysky. Tom 90. Yurydychni nauky*. 2009.
 16. Shcherban' M. *Formuvannya pravovoyi kul'tury studentiv vyshchykh ahrarnykh zakladiv I-II rivniv akredytatsiyi* : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk / M. Shcherban' ; Instytut vyshchoyi osvity Akademiyi ped. nauk Ukrainy. - K., 2005. - 20 s.

STRUCTURAL COMPONENTS OF LEGAL CULTURE OF FUTURE LAWYERS

Yanchenko P.V.,

Postgraduate Student, Poltava National Pedagogical University named after VG Korolenko, Lubny, Ukraine